פרי הארץ — דברים

על מאמר (יואל ב טז): יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ. ודרשו רז"ל חָתָן מֵחֶדְרוֹ - זה ארון, וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ - זו תורה:

ולהבין זה פתח ואמר (איכה רבה א, א) "שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּלָשׁוֹן אֵיכָה: מֹשֶׁה, יְשַׁעְיָה, וְיִרְמְיָה. מֹשֶׁה רָאָה בְּשַׁלְוָתָן וְאָמַר אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי, יְשַׁעְיָהוּ רָאָה אוֹתָן בְּפַּחְזוּתָן וְאָמַר אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה, יִרְמְיָה רָאָה אוֹתָן בְּנִיווּלָן וְאָמַר אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד, ע"ש"

והענין הוא על-דרך מוסר, ידוע מאמר הזהר על פסוק (קהלת ט, יד): "עִיר קְטַנָּה וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט", ודרש "עִיר קְטַנָּה" היא התורה, ואם אמנם (איוב יא, ט): "אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ" וגדולה היא, נקראת קטנה מפני ש-"אֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט", והאמת הוא להיות התורה נקראת עיר מפני שהיא כרכא דכולא בה ובה תחזי אשר עין לא ראתה, לתת עצות בנפשו איך ובמה לזכך גופו ואיבריו וקדוש יהיה, מקדש אקרי משכן ה', כי התורה והמצות נקראים אור ונר שלהבת יה, כמצרף לכסף וכור לזהב ובוחן לבות ה' כי בהכניס פחד ה' בלבו יחודו ואהבתו יתבחן לבו ויצרף צירוף אחר צירוף, שבכל מקום קדוש משם יתפרדו כל פועלי און, ובפרט בעלות הלהב השמימה מפני פחד ה' והדר גאונו כידוע מדרך הטבע שכל פסולת המתכות מאליהם נופלים בהתיכם באש, הנה כללא דמילתא להיות עיקר ושורש עסק התורה בכדי להתקשר בשכינתא וכדי שהתורה תורהו יראת ה' היא אוצרו ועצות בנפשו, וזהו (תהלים קיב, ז): "נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּה'", ויאמין באמונה שלימה שאחר היגיעה ועסק התורה ימצא מרגוע לנפשו לבא אל הקודש, ומכשיר אותו לחיבת הקודש באהבה וחיבה ויהיה דבריו כדבש למתוק, וכמאמר שהתורה מתוקה מדבש, שהרי לכאורה הם שני כתובים דסתרו אהדדי, כתוב א' אומר (משלי ב, ד): "אִם תְּבַקְשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה" כי (משלי ב, ה): "אָז תָּבִין יִרְאַת ה'", וכתוב אחד אומר שהתורה (תהלים יט, יא): "נֶחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב". אבל הענין כמאמר רז"ל: שעיקר תנאי עסק התורה צריך-להיות באופן שאמרו רז"ל, שתהא (אבות ג, ט): "שְׁיִרְאַתוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ" ויעסוק בתורה כדי שתורהו התקשרות ואהבת ה' והידבק במצותיו, וכשיאמין באמונה שלימה שהתורה תופע עליו נהרה (איוב כט, ג): "בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עָלַי רֹאשִׁי", אז בהתייחדו עם עסק התורה ובא אל יחוד והתקשרות אמיתי ובקע כשחר אורו על-ידי אותה האמונה.

וזהו מאמר הפסוק "אִם תְּבַקְשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה" על דרך משל אדם המחפש אוצרות ומטמוניות צריך לחפור חפירות ולהוציא העפר, והנה מקבל הוא על-עצמו בשמחה כובד נטל החול ומשא העפר והחפירה, מחמת אמונתו שימצא המטמון בחפירתו, ואחר שימצא המטמון משער בעצמו גודל ההנאה שיגיע לו בכל חפץ אשר יתאוה לעשות מן המטמון, על דרך זה אמרו רז"ל "בתחילה יקבל עליו עול מלכות שמים שהוא היראה והאמונה כידוע ואח"כ יקבל עליו עול מצות ועול תורה" כי אז (חבקוק ב, ד): "וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה" ותועיל לו התורה והמצוה לזכך חומרו ולידבק באלהות בהתקשרות ויחוד גמור לתת עצות בנפשו מכל עניני היצר הרע, כי התורה אור ותאיר לו, מה שאין כן אם לא יקדים היראה והאמונה בה' ובתורה שבוודאי יאיר חשכו, כל התורה ומצות לא יועילו וישאר

מגושם כמו שהוא, ואפשר לומר שזהו מה שאמרו רז"ל "יגעתי ומצאתי תאמין" פירוש כי אחר היגיעה שימצא, צריך אמונה שבוודאי ימצא, ובלתי האמונה אינו מועיל היגיעה, וזהו מאמר רז"ל לעולם יעסוק בתורה ובמצות שלא-לשמה שמתוך שלא-לשמה בא לשמה. פירוש שהבטיחו רז"ל שבוודאי יבא לידי לשמה, לכן אל יכבד לאדם השלא-לשמה שהוא כמשא העפר בחפירת המטמונים, שהרי אמת ואמונה שמזה יבא לידי לשמה, אבל באמת כל עיקר השלא-לשמה צריך-להיות בשביל שימצא אח"כ הלשמה, ויאמין שבודאי ימצא אז טוב לו.

והנה ירמיהו הנביא שראה אותן בניוולן וחורבנם שפרקו מעל עצמם עול תורה ומצות ונכרתה ואבדה האמונה מפיהם ורחקו מעל ה', אמר (איכה א, א): "אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר" שהוא כינוי לתורה כנזכר, ופירוש בדד הוא גלמוד כמה דאת אמר במצורע בדד ישב - יחידי, כי הם פרשו מן התורה כל עיקר והם לבדם והתורה לבדה, שלא היה להם שום התקשרות, ואמר הנביא הסיבה מה זה ועל מה זה, מפני ש"הָיְתָה לָמַס", כמאמר הזוהר בענין התפילה "מי שלא שם לבו אל עיקר גלות השכינה כי-אם על חסרונו, דימה אותו לכלב ואמר דצווחין ככלבין הב הב, הב לנו חיי הב לנו מזוני כו', חסד דעבדין לגרמייהו עבדין", וכן היה שם בחורבן הבית, והנה אמרו רז"ל על פסוק (איוב ו, יד): "לַמָּס מֵרֵעֵהוּ חָסֶד" "שהוא המגדל כלב רע בתוך ביתו שמונע רעים מביתו, שכן בלשון יווני קורין לכלב למס" וזהו שמקונן ירמיה "הָיְתָה לָמַס".

וישעיהו שראה אותן בפחזותן שהיו מחזיקין עדיין בתורה אבל לא באמת ואמונה כנזכר, לכן אמר "אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה" שהיא התורה (שלא לשמה), שעוסק בה ומשתמש בה כמו עם הזונה שהוא לתאותו ואינו לוקחה לשום אישות כראוי, ונכון לקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, אעפ"י שעדיין אינו טועם כלום ולא ראה מאורות מימיו, אבל באמונתו שאח"כ יבא להתקשרות גמור ויחוד אמיתי, וזהו "קִרְיָה נֶאֱמָנָה" שצריכה להיות באמונה.

ומשה רבינו ע"ה שראה אותם בשלוותם ואעפ"כ הרגיש שכבר התחילו לחזור ולסוב אחור, אמר (דברים א, יב): "אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם", כידוע אמרו רז"ל שישראל טרחנים וסרבנים הם, אם נתחייב א' בדין אמר יש לי עדים להביא, יש לי ראיה וכו' ואם היו באמת דבוקים בה' אלקים חיים, צריכים להיות כל מעשיהם באמונה ואיו אדם נוגע במה שמוכן לחבירו, ואדרבא להתרחק כמטחוי קשת בספק ממון חבירו, וכמעשה דרב גידל שהיה מהפך בארעא עד שאח"כ לא רצו שניהם ליקח אותה, ומתקרי ארעא דרבנן מפני שהיו יריאים מספק גזל, וכמו שאמרו רז"ל אדם א' נאמן באיסורין כו', מהראוי להיות בדיני ממונות שיהא כל אחד שואל דרך שאלה לחכם, אולי הממון של חבירו וירחק ממנה, והנה משה רבינו ע"ה שהיה מקושר בדעת, שהוא דעת את ה' בכל מדותיו, כי הדעת הוא כללות כל המדות, ולא היה יכול לסבול לשום גשם, לכן אמר "הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים" פירוש בשבילכם, לפי מדריגתכם, אבל אם האדם מתנהג עם התורה באמונה, שמן העסק התורה והמצות יבוא לדביקות גמור כי התורה הוא תבלין, כאמרם רז"ל "בראתי יצר-הרע בראתי תבלין" וירחיק עצמו מכל עניני אופן גשם, וזהו מאמר הפסוק "יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ" פירוש הלבושין והחופה שחופף ומעלים אמיתת העצמית ויהיה יחוד גמור.